

Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi vaalilain 9 ja 46 §:n väliaikaisesta muuttamisesta

ESITYKSEN PÄÄASIALLINEN SISÄLTÖ

Esityksessä ehdotetaan säädettäväksi vaalilain väliaikainen muutos, jonka nojalla vuoden 2021 kuntavaaleissa toimitettaisiin laitosäänestys Puolustusvoimien varusmieskoulutusta antavien joukko-osastojen varuskunnissa ja Rajavartiolaitoksen varusmieskoulutusta antavissa yksiköissä. Laitosäänestyksessä voisivat äänestää näissä varuskunnissa ja yksiköissä varusmiespalvelusta tai naisten vapaaehtoista asepalvelusta suorittavat äänioikeutetut.

Esityksen tavoitteena on turvata varusmiesten äänestysmahdollisuuksien toteutuminen covid-19-pandemian aikana vuoden 2021 kuntavaaleissa.

Laki on tarkoitettu tulemaan voimaan mahdollisimman pian, kuitenkin viimeistään 24.5.2021, koska vuoden 2021 kuntavaalien kotimaan ennakoäänestys alkaa 26.5.2021, ja olemaan voimassa 30.6.2021 saakka.

SISÄLLYS

ESITYKSEN PÄÄASIALLINEN SISÄLTÖ.....	1
PERUSTELUT	3
1 Asian tausta ja valmistelu	3
2 Nykytila ja sen arviointi.....	4
2.1 Varusmiesten äänestäminen vaaleissa.....	4
2.2 Vuoden 2021 kuntavaaleja koskevat erityisjärjestelyt varusmiesten äänestysmahdollisuuksien turvaamiseksi	5
2.3 Laitosäänestyksen toimittaminen	6
2.4 Siviilipalvelusta suorittavien äänestysmahdollisuudet.....	7
3 Tavoitteet, ehdotukset ja pääasialliset vaikutukset	7
3.1 Tavoitteet	7
3.2 Keskeiset ehdotukset.....	7
3.3 Pääasialliset vaikutukset.....	8
4 Muut toteuttamisvaihtoehdot	10
4.1 Vaihtoehdot ja niiden vaikutukset.....	10
4.2 Ulkomaiden lainsäädäntö ja muut ulkomailla käytetyt keinot	10
5 Kunnilta ja Kuntaliitolta saadut huomiot.....	11
6 Voimaantulo, toimeenpano ja seuranta.....	12
7 Suhde perustuslakiin ja säätämisyjärjestys	12
LAKIEHDOTUS	14
Laki vaalilain 9 ja 46 §:n väliaikaisesta muuttamisesta	14
LIITE	16
RINNAKKAISTEKSTI.....	16
Laki vaalilain 9 ja 46 §:n väliaikaisesta muuttamisesta	16

PERUSTELUT

1 Asian tausta ja valmistelu

Covid-19-pandemian seurauksena varusmieskoulutuksen aikataulutusta on jouduttu järjestämään osin tavanomaisesta poikkeavalla tavalla. Aikataulutusta koskevat muutokset saattaisivat vaikuttaa joidenkin varusmiespalvelusta tai naisten vapaaehtoista asepalvelusta suorittavien äänioikeutettujen yhdenvertaisten äänestysmahdollisuuksien toteutumiseen ilman koulutuksen aikataulutuksessa tehtäviä järjestelyitä tai kuljetusten järjestämistä äänestyspaikoille. Laitosäänestyksen toimittaminen varuskunnissa vuoden 2021 kuntavaaleissa mahdollistaisi varusmiespalvelusta tai naisten vapaaehtoista asepalvelusta suorittavien varuskunnassa laitosäänestysajankohtana saapuvilla olevien äänioikeutettujen äänestämisen varuskunnan alueella ilman heille suunnattuja erillisiä kuljetus- ja aikataulujärjestelyitä.

Hallituksen esityksen valmistelu on käynnistynyt oikeusministeriön aloitteesta eduskuntapuolueiden puoluesihteerien kanssa kuntavaalijärjestelyistä käytyjen keskusteluihin pohjautuen. Hallituksen esitys on valmisteltu oikeusministeriön demokratia- ja julkisoikeusosastolla huhtikuussa 2021. Valmistelun aikana oikeusministeriöstä on oltu yhteydessä esitystä koskien puolustusministeriöön, sisäministeriöön, Pääesikuntaan, Rajavartiolaitokseen ja Siviilipalveluskeskukseen. Esitys on valmisteltu suppeassa aikataulussa, jotta esityksessä ehdotetun lainmuutoksen olisi mahdollista tulla voimaan ennen 26.5.2021, jolloin kuntavaalien kotimaan ennakkoäänestys alkaa. Ennakkoäänestys laitoksessa toimitetaan vaalilain (714/1998) 48 §:n ja vuoden 2021 kuntavaalien siirtämisestä annetun lain (256/2021) 2 §:n nojalla vähintään yhtenä ja enintään neljänä ennakkoäänestyksen ajanjaksoon kuuluvana päivänä.

Esityksen kiireellisyyden vuoksi asiassa on ollut tarpeen poiketa kuulemista säädösvalmistelussa koskevista ohjeista, eikä lausuntokierrosta ole siten ollut mahdollista järjestää. Kuntaliitolle ja kunnille, joissa sijaitsee varusmieskoulutusta antavien Puolustusvoimien joukko-osastojen varuskuntia tai Rajavartiolaitoksen varusmieskoulutusta antavia yksiköitä, sekä kyseisten kuntien keskusvaalilautakunnille on annettu mahdollisuus toimittaa huomionsa ehdotetusta muutoksesta ja sen toimeenpanosta vuoden 2021 kuntavaaleissa. Kyseisille tahoille lähetettiin luonnos ehdotettavista väliaikaisista muutoksista vaalilakiin sekä lukumääräarviot varusmieskoulutusta saavista henkilöistä. Tiedot niistä Puolustusvoimien joukko-osastojen varuskunnista ja Rajavartiolaitoksen yksiköistä, joissa varusmieskoulutusta annetaan, sekä arviot varusmiespalvelusta ja naisten vapaaehtoista asepalvelusta suorittavien henkilöiden määrästä on saatu Pääesikunnalta ja Rajavartiolaitokselta.

Covid-19-pandemian varusmieskoulutukseen ja vaalijärjestelyihin aiheuttaman poikkeuksellisuuden sekä sen vuoksi, että aikataulu ei ole mahdollistanut säännönmukaisen lainvalmisteluprosessin noudattamista, ml. asianmukainen lausuntokierros ja sidosryhmien kuuleminen, esitetään muutos vaalilakiin tehtäväksi väliaikaisesti. Oikeusministeriössä on tarkoitus aloittaa vuoden 2021 kuntavaalien jälkeen pysyväisluonteisen muutoksen valmistelu, jonka aikana voitaisiin tarkemmin selvittää tarkoituksenmukaisin tapa toteuttaa varusmiesten äänestysmahdollisuuksien turvaaminen. Valmistelussa voitaisiin ottaa huomioon myös tulevissa kuntavaaleissa saadut kokemukset varusmiesten laitosäänestyksestä.

Pysyväisluonteista ehdotusta laitosäänestyksen järjestämisestä varusmiehille on käsitelty parlamentaarisessa vaalityöryhmässä (OM034:00/2019) loppuvuodesta 2020, kun Varusmiesliitto ja Demo Finland ry lähettivät työryhmälle 11.11.2020 päivätyn kannanoton otsikolla ”Varusmiesliitto ja Demo Finland vetoavat vaalilain 9 §:n muuttamiseksi”. Kannanotto on sisältänyt sen tehneiden yhdistysten esityksen, ”että varuskunnat lisätään vaalilain 9 §:n 1 momentin kolman-

teen kohtaan kotimaan erityiseksi ennakoäänestyspaikaksi”. Kannanotossa ehdotusta on perusteltu sillä, että kannanoton tehneiden yhdistysten mukaan ”äänestyspaikkojen tuominen lähelle varusmiehiä madaltaa äänestyskynnystä ja edistää vaalijärjestelmän toimivuutta; nuorten ja erityisesti varusmiesikäisten nuorten miesten äänestysaktiivisuuden lisääminen edellyttää konkreettisia toimia ja panostuksia äänestämisen helppouteen [ja] nuorille tulee taata yhdenvertainen mahdollisuus yhteiskunnalliseen osallistumiseen myös varusmiespalveluksen aikana”. Tekemässään kannanotossa yhdistykset eivät ole yhdistäneet ehdotustaan covid-19-pandemiaan tai pandemiasta johtuviin järjestelyihin varusmieskoulutuksessa. Yhdistysten tekemä kannanotto on saanut tukea parlamentaarisessa työryhmässä. Pääesikunta on alustavasti oikeusministeriön pyynnöstä laatimassaan muistiossa (25.3.2021) pitänyt muutoksen toteuttamista kannattavana siten, että ennakoäänestyspaikan perustaminen varuskuntaan olisi jatkossa harkinnanvaraisesti mahdollista.

Hallituksen esitystä on käsitelty kuntatalouden ja -hallinnon neuvottelukunnassa.

Hallituksen esityksen valmisteluasiakirjat ovat nähtävissä julkisessa palvelussa osoitteessa <https://oikeusministerio.fi/hankkeet> tunnuksella OM026:00/2021.

2 Nykytila ja sen arviointi

2.1 Varusmiesten äänestäminen vaaleissa

Varusmiesten äänestämistä koskevista menettelyistä ei ole erikseen säädetty vaalilaissa.

Pääesikunta lähettää vakiintuneen käytännön mukaisesti ennen yleisiä vaaleja Puolustusvoimien varusmieskoulutusta antaville joukko-osastoille käskyn vaalien huomioimisesta varusmieskoulutuksessa eli niin sanotun vaalikäskyn. Vaalikäskyssä tiedotetaan joukko-osastoja tulevien vaalien ajankohdasta, äänioikeuden määräytymisestä ja äänioikeuden käytöstä ennakoäänestysajanjaksolla ja vaalipäivänä. Vaalikäskyssä ohjeistetaan myös, että joukko-osastoissa tulee tiedottaa sekä henkilökuntaa että varusmiehiä äänestysmahdollisuudesta. Esimerkiksi vuoden 2019 eduskuntavaaleja koskevassa 28.1.2019 päivätyssä vaalikäskyssä (AP1201, 4297/03.00/2018) on ohjeistettu joukko-osastoja seuraavasti: *”Tiedottamisen yhteydessä tulee ilmoittaa lähin tai lähimmät ennakoäänestyspaikat, niiden aukioloajat sekä lyhyesti se, miten äänestäminen tapahtuu. Lisäksi tulee mainita se, että äänestäjän on äänestystilaisuudessa esitettävä henkilöllisyystodistus tai muu luotettava selvitys henkilöllisyydestään (passi, ajokortti, sirullinen henkilökortti). Varusmieskortti ei ole riittävä selvitys henkilöllisyydestä. Edelleen tulee hyvissä ajoin ilmoittaa se, että varusmiehille ei ennakoäänestysmahdollisuuden vuoksi tarvitse myöntää varsinaisena vaalipäivänä 14.4.2019 henkilökohtaista lomaa (HL-loma), henkilökohtaista syylomaa (HSL-loma) eikä vapaata äänestämistä varten, paitsi silloin, kun asianosaisella ei hänestä itsestään riippumattomista syistä ole ollut mahdollisuutta osallistua ennakoäänestykseen. Varusmiehiä on kehotettava käyttämään ennakoäänestysmahdollisuutta hyväkseen viikonloppuvapaalla ollessaan. Tilaisuus äänestämiseen tulee järjestää joko ennakkoon tai varsinaisena vaalipäivänä myös niille äänioikeutetuille, jotka kärsivät poistumiskieltoa. Edelleen kaikille tulee mainita siitä, että äänestämiseen ei ole velvollisuutta.”* Varusmiesten äänestäminen vaaleissa on Pääesikunnan käskyn mukaisesti siis käsketty tapahtuvaksi ensisijaisesti varusmiehen lomien puitteissa eikä äänestämistä varten myönnetä erikseen lomaa, paitsi jos äänioikeutetulla ei ole ollut hänestä itsestään riippumattomista syistä mahdollisuutta äänestää ennakoäänestysajanjaksolla.

Laivapalveluksessa ulkomailla olevat varusmiehet voivat äänestää vaalilain 9 §:n mukaisesti laivalla järjestettävässä ennakoäänestyksessä.

2.2 Vuoden 2021 kuntavaaleja koskevat erityisjärjestelyt varusmiesten äänestysmahdollisuuksien turvaamiseksi

Pääesikunta on covid-19-pandemiasta johtuen valmistellut alkuvuodesta 2021 erityisiä toimenpiteitä varusmiespalvelusta ja naisten vapaaehtoista asepalvelusta vaalien aikaan suorittavien äänioikeutettujen äänestysmahdollisuuksien turvaamiseksi vuoden 2021 kuntavaaleissa.

Pääesikunta on laatinut tammikuussa 12.1.2021 päivätyn käskyn puolustusvoimien joukko-osastoille ”KUNTAVAALIEN 2021 HUOMIOIMINEN VARUSMIESKOULUTUKSEN SUUNNITTELUSSA”. Käskyn mukaan joukko-osastojen ”tulee suunnitella saapumiserien 2/20 ja 1/21 koulutus siten, että jokaisella varusmiehellä on mahdollisuus päästä äänestämään. Covid-19 tilanteesta johtuvien koulutuksen poikkeusjärjestelyiden takia tulee varmistaa, että kaikilla varusmiehellä on tosiasiallinen mahdollisuus käyttää äänioikeuttaan.” Oikeusministeriö on puolestaan toimittanut tämän Pääesikunnan joukko-osastoille suunnatun käskyn tiedoksi Puolustusvoimien ja Rajavartiolaitoksen varuskuntien sijaintikuntien keskusvaalilautakunnille ja pyytänyt samassa yhteydessä kuntia huomioimaan mahdollisuuksien mukaan ja yhteistyössä asianomaisten varuskuntien kanssa, onko tarpeen järjestää yleisiä ennakkoäänestyspaikkoja varuskunta-alueiden läheisyyteen.

Hallituksen esitystä varten tehdyn kartoituksen mukaan useissa kunnissa, joita esitys koskisi, on vuoden 2021 kuntavaaleissa joko yleinen ennakkoäänestyspaikka lähellä (1-2 km) kunnassa sijaitsevaa Puolustusvoimien varusmieskoulutusta antavan joukko-osaston varuskuntaa tai Rajavartiolaitoksen varusmieskoulutusta antavaa yksikköä (esim. Kajaani, Kouvola, Lappeenranta, Turku), tai äänestysauton pysähdyspaikka varuskunta-alueen läheisyydessä (esim. Kouvola ja Sodankylä). Joissain kunnissa lähin yleinen ennakkoäänestyspaikka sijaitsee kuitenkin yli kolmen kilometrin päässä varuskunta-alueesta/Rajavartiolaitoksen yksiköstä (esim. Imatra, Kirkkonummi, Pirkkala). Kunnissa, joissa matka yleiselle ennakkoäänestyspaikalle on pidempi, on tyypillisesti järjestetty bussikuljetuksia halukkaille äänioikeutetuille yleiselle ennakkoäänestyspaikalle.

Maaliskuussa Pääesikunta on oikeusministeriön pyynnöstä laatinut muistion (25.3.2021) tilannekatsaukseksi varusmiesten äänestysmahdollisuuksien turvaamiseksi. Muistio on saatu tiedoksi oikeusministeriöön 25.3. ja toimitettu samana päivänä edelleen eduskuntapuolueiden puolesihteereille, joiden kanssa ministeriö on pitänyt kokouksia kuntavaalien järjestelyyn liittyvistä kysymyksistä keväällä 2021. Pääesikunnan muistiossa todetaan: ”Puolustusvoimissa on mahdollisuus toteuttaa tarvittavat äänestysjärjestelyt myös vallitsevasta epidemiatilanteesta huolimatta, jonka takia lakimuutoksen läpiviemistä ennen 2021 kuntavaaleja ei nähdä tarpeellisenä. Pääesikunta kannattaa vaalilain muuttamista niin, että ennakkoäänestyspaikan perustaminen varuskuntaan olisi jatkossa harkinnanvaraisesti mahdollista, mutta siihen ei olisi velvoitetta. Tämän muutoksen valmistelun onnistumisen näkökulmasta parhaana pidettäisiin ratkaisua, jossa mahdollinen muutosehdotus valmisteltaisiin rauhassa myöhempien vuosien vaaleja silmällä pitäen normaalin säädösvalmisteluprosessin vaiheet ja aikamääreet huomioon ottaen, eikä muutosta yritettäisi kiirehtiä jo varsin pian käsillä oleviin kuntavaaleihin 2021.”

Pääesikunta on myös laatinut maaliskuussa käskyn ”KUNTAVAALEIN 2021 HUOMIOIMINEN VARUSMIESKOULUTUKSEN SUUNNITTELUSSA” (26.3.2021), jossa käsketään joukko-osastojen toimenpiteistä varusmiesten äänestämisen varmistamiseksi suhteessa kuntavaalien uuteen päivämäärään 13.6. jo ennen Pääesikunnan varsinaista vaalikäskyä, joka tullaan lähettämään myöhemmin keväällä. Maaliskuussa joukko-osastoille toimitetussa käskyssä todetaan, että varusmiesten äänestys-oikeuden toteutuminen kuntavaaleissa tulee varmistaa jokaisen

varusmiehen osalta ja tämän toteuttamisesta on käsketty tarkemmin käskyssä. Tämän 26.3. päivätyn käskyn lisäksi Pääesikunta tulee vielä myöhemmin antamaan vuoden 2021 kuntavaaleja koskevan varsinaisen vaalikäskynsä.

2.3 Laitosäänestyksen toimittaminen

Ennakoäänestyspaikoista säädetään vaalilain 9 §:ssä. Ennakoäänestyspaikat voidaan jakaa yleisiin ja erityisiin sen mukaan ketkä niissä saavat äänestää. Yleisessä ennakoäänestyspaikassa saavat äänestää kaikki äänioikeutetut. Muita kuin yleisiä ennakoäänestyspaikkoja voidaan kutsua erityisiksi, koska niissä saa äänestää vain tietty ryhmä äänestäjiä, esimerkiksi laitoksissa hoidettavana olevat tai niihin otetut; suomalaisissa laivoissa niiden henkilökunta sekä kotonaan kotiäänestykseen oikeutetut äänestäjät. (Tarasti-Jääskeläinen 2014, s. 119)

Laitoksia, joissa ennakoäänestys järjestetään voimassaolevan vaalilain mukaisesti (ns. laitosäänestyspaikkoja), ovat ensinnäkin sairaalat, esimerkiksi yleissairaalat, terveyskeskusten vuodeosastot ja psykiatriset sairaalat. Toiseksi tällaisia laitoksia ovat ympärivuorokautista hoitoa antavat ja muut kunnanhallituksen määräämät sosiaalihuollon toimintayksiköt esimerkiksi vanhainkodit ja vastaavat yksiköt, hoito-, hoiva-, veljes- ja sairaskodit, sosiaalihuoltolaissa, vammaispalvelulaissa ja kehitysvammalaissa tarkoitettut palvelutalot, asuntolat, päihdehuollon laitokset sekä kehitysvammalaitokset jne. Määriteltäessä sitä, kuuluuko sosiaalihuollon toimintayksikkö suoraan vaalilain 46 §:n 2 momentin perusteella (ja siis ilman kunnanhallituksen päätöstä) ennakoäänestykseen piiriin, ratkaisevaa on, annetaanko yksikössä ympärivuorokautista hoitoa. ”Muista sosiaalihuollon toimintayksiköistä” on kunnanhallituksen tehtävä päätös hyvissä ajoin ennen ennakoäänestyksen alkamista. Kolmanneksi laitosäänestys toimitetaan rangaistuslaitoksissa, esimerkiksi vankiloissa ja vankimielisairaaloissa. Ennakoäänestyspaikoiksi määrätyissä laitoksissa saavat vaalilain 46 §:n mukaan äänestää vain niissä hoidettavana olevat tai niihin otetut henkilöt. Esimerkiksi laitoksen henkilökunnalla tai laitoksessa äänestysajan kohtana vierailevalla henkilöllä ei ole oikeutta äänestää laitosäänestyksessä.

Laitoksessa ennakoäänestys toimitetaan vaalilain 48 §:n mukaan yleisissä vaaleissa normaalisti vähintään yhtenä ja enintään kahtena ennakoäänestyksen ajanjaksoon sattuvana päivänä vaalitoimikunnan määrääminä aikoina. Vuoden 2021 kuntavaalien siirtämisestä annetussa laissa ennakoäänestys laitoksissa on kuitenkin säädetty toimitettavaksi enintään neljänä päivänä vuoden 2021 kuntavaaleissa, joissa kotimaan ennakoäänestysajanjakso kestää poikkeuksellisesti kaksi viikkoa normaalin yhden viikon sijaan.

Kuntavaalien ennakoäänestyksen järjestämisestä laitoksessa huolehtii kunnanhallituksen hyvissä ajoin ennen vaaleja asettama vaalitoimikunta. Vaalitoimikunnista säädetään vaalilain 15 §:ssä. Useissa kunnissa yksi vaalitoimikunta ehtii huolehtia ennakoäänestyksestä kaikissa kunnan alueella olevissa laitoksissa. Jos ennakoäänestyspaikkoina olevia laitoksia kuitenkin on useita, on kunnanhallituksen asetettava tarvittaessa useampia vaalitoimikuntia. Harkittaessa asetettavien vaalitoimikuntien lukumäärää tulee ottaa huomioon, paitsi laitosten määrä ja koko, myös se, että sisäisen järjestyksen ylläpitämisen turvaaminen erityisesti rangaistuslaitoksissa voi aiheuttaa sen, että ennakoäänestyksen toimittaminen niissä vie huomattavasti aikaa. Keskusvaalilautakunta toimittaa vaalitoimikunnalle kaikki laitosäänestyksessä tarvittavat vaaliasiakirjat ja -tarvikkeet hyvissä ajoin ennen ennakoäänestyksen alkamista.

Suunnitellessaan ennakoäänestyksen järjestämistä laitoksissa vaalitoimikunnan tulee ottaa yhteys asianomaisen laitoksen johtoon ja pyrkiä toimeenpanemaan äänestys niin tarkoituksenmukaisella tavalla kuin se kulloinkin on mahdollista. Vaalitoimikunnan on huolehdittava siitä, että äänestysjärjestelyt eivät vaaranna laitoksen varsinaisen toiminnan, kuten sairaalahoidon anta-

misen, häiriötöntä sujumista. Laitosäänestyksen järjestämistä suunniteltaessa parhaiten soveltuvat ajankohdat tulisi varmistaa etukäteen laitoksen henkilökunnalta. Vaalitoimikunnan on yhteistyössä henkilökunnan kanssa lisäksi suunniteltava se, miten äänestystoimituksesta ja sen ajankohdista tiedotetaan riittävästi laitoksessa oleville äänioikeutetuille.

2.4 Siviilipalvelusta suorittavien äänestysmahdollisuudet

Siviilipalvelusta suorittaville järjestetään koulutusjakso Lapinjärven siviilipalveluskeskuksessa 31.5.–27.6.2021. Koulutusjakso on osin päällekkäinen kuntavaalien ennakkoäänestysajanjakson 26.5.–8.6 kanssa, mutta se ei kuitenkaan muodosta estettä koulutusjaksoon osallistuville äänestää kuntavaaleissa joko kotimaan ennakkoäänestysajanjaksolla tai varsinaisena vaalipäivänä 13.6. Siviilipalveluksen koulutusjaksolla on opetusta vain arkipäivisin ja koulutukseen osallistuvat voivat poistua paikalta vapaasti opetuksen ulkopuolisena vapaa-aikana ja viikonlopuksi.

Lapinjärven siviilipalveluskeskuksen lähin ennakkoäänestyspaikka vuoden 2021 kuntavaaleissa sijaitsee suhteellisen lähellä (n. 3,5 km) koulutuskeskusta Lapinjärven kunnantalolla. Siviilipalveluskeskukselta saatujen tietojen mukaan aiemmin koulutusjaksolla oleville on myös järjestetty mahdollisuus käydä äänestämässä ennakkoäänestyspaikalla ja äänestämistä on muutenkin nostettu esiin myös koulutussisällöissä vaalien alla. Koronapandemiasta johtuvien poikkeusolojen aikana siviilipalveluksen koulutusjaksot toteutetaan toistaiseksi ainakin osittain etänä. Näin ollen esitys ei koske siviilipalvelusta suorittavia. Siviilipalvelusta suorittavilla on laajasti mahdollisuuksia äänestää vapaa-ajalla, minkä vuoksi tällä esityksellä ei olisi vaikutuksia varusmiesten ja siviilipalvelusta suorittavien välisiin yhdenvertaisiin äänestysmahdollisuuksiin.

3 Tavoitteet, ehdotukset ja pääasialliset vaikutukset

3.1 Tavoitteet

Esityksen tavoitteena on edistää varusmiespalvelusta tai naisten vapaaehtoista asepalvelusta suorittavien äänioikeutettujen mahdollisuuksia äänestää vuoden 2021 kuntavaaleissa sekä tukea äänestysmahdollisuuden toteutumista terveysturvallisesti covid-19-pandemiasta huolimatta. Laitosäänestyksen järjestämisellä esityksessä tarkoitetuissa varuskunnissa ja yksiköissä voitaisiin vähentää varusmiesten tarvetta siirtyä ja tarvetta kuljettaa varusmiehiä erikseen yleisille ennakkoäänestyspaikoille. Pääesikunnalta ja Rajavartiolaitokselta saadun arvion mukaan esitys koskisi noin 20 kuntaa ja 15 000 varusmiespalvelusta suorittavaa äänioikeutettua. Lukumääräarviossa on mukana myös naisten vapaaehtoista palvelusta suorittavien osuus (noin 700).

3.2 Keskeiset ehdotukset

Esityksessä ehdotetaan Puolustusvoimien varusmieskoulutusta antavien joukko-osastojen varuskunnat ja Rajavartiolaitoksen varusmieskoulutusta antavat yksiköt sisällytettäväksi vaalilain 9 §:n 3 momentin listaan kotimaan erityisistä äänestyspaikoista vuoden 2021 kuntavaaleissa. Käsitteellä Puolustusvoimien varusmieskoulutusta antavien joukko-osastojen varuskunnat tarkoitettaisiin sellaisia Puolustusvoimien varuskuntia, joissa sijaitsee varusmieskoulutusta antavia joukko-osastoja tai niiden osia. Esityksen mukaisesti laitosäänestystä ei järjestettäisi sellaisissa Puolustusvoimien varuskunnissa, joissa ei anneta varusmieskoulutusta. Vastaavasti laitosäänestystä ei esityksen mukaisesti järjestettäisi Rajavartiolaitoksen yksiköissä, joissa ei anneta varusmieskoulutusta.

Lisäksi vaalilain ennakkoäänestysoikeutta koskevan 46 §:n 2 momenttiin äänioikeutetuista, jotka voivat äänestää laitosäänestyksessä, ehdotetaan lisättäväksi äänioikeutettu, joka suorittaa

varusmiespalvelusta tai naisten vapaaehtoista asepalvelusta Puolustusvoimien varusmieskoulutusta antavien joukko-osastojen varuskunnassa tai Rajavartiolaitoksen varusmieskoulutusta antavassa yksikössä.

3.3 Pääasialliset vaikutukset

Vaikutukset varusmiespalvelusta tai naisten vapaaehtoista asepalvelusta suorittavien äänioikeutettujen äänestysmahdollisuuksiin

Laitosäänestys helpottaisi niiden varusmieskoulutukseen osallistuvien äänioikeutettujen äänioikeuden käyttämistä, jotka olisivat saapuvilla esityksessä tarkoitetuilla Puolustusvoimien varuskunta-alueilla ja Rajavartiolaitoksen yksiköissä laitosäänestystä toimitettaessa. Ehdotus edistäisi siten kyseisten henkilöiden vaali- ja osallistumisoikeuksien tosiasiallista toteutumista.

Äänestysaktiivisuuden eriytyminen esimerkiksi iän ja sosioekonomisen aseman mukaan on tutkimuksissa tunnistettu ongelmaksi suomalaisessa demokratiassa. Laitosäänestyksen laajentaminen varusmiespalvelusta suorittaviin voi parantaa heidän äänestysaktiivisuuttaan, kun äänestyspaikkaan ei tarvitsisi itse aktiivisesti hakeutua, vaan äänestysmahdollisuus olisi käytössä palveluksen suorittamisen yhteydessä. Tämän voi arvella parantavan etenkin niiden varusmiesten äänioikeuden käyttämistä, joiden poliittinen kiinnittyminen on vähäistä.

Laitosäänestyksen järjestämisellä voitaisiin vähentää varusmiespalvelusta ja naisten vapaaehtoista asepalvelusta suorittavien äänioikeutettujen tarvetta siirtyä ja tarvetta kuljettaa kyseisiä henkilöitä erikseen yleisille ennakkoäänestyspaikoille. Tällöin voitaisiin myös mahdollisuuksien mukaan välttyä aiheuttamasta ruuhkaa yleisessä ennakkoäänestyspaikassa, joka on avoinna kaikille äänioikeutetuille, ja edistää näin osaltaan ennakkoäänestysten terveysturvallista toimitamista.

Erinäisten turvallisuusnäkökohtien huomiointi

Vaalilain 184 §:n mukaan oikeusministeriö voi valtuuttaa kotimaisen tai ulkomaisen vaalitarkkailijan koko maan alueelle ja kunnan keskusvaalilautakunta kunnan alueelle. Vaalitarkkailijalla on oikeus olla läsnä silloin kun vaaliviranomainen suorittaa tehtäviään. Tästä johtuen olisi mahdollista, että myös ulkomaisia vaalitarkkailijoita tulisi suorittamaan tarkkailua vaalitoimikunnan työskentelystä varuskunta-alueella.

Pääesikunta on pyrkinyt selvittämään mahdollisiin vaalitarkkailumissioihin ja myös vaalitoimikuntien varuskunta-alueille pääsyyn liittyviä potentiaalisia turvallisuusriskejä. Riskien minimoimiseksi laitosäänestys varuskunnissa on mahdollista rajoittaa tiloihin, joihin varuskuntien ulkopuolisten henkilöiden pääsyn katsottaisi sisältävän mahdollisimman vähän riskejä. Laitosäänestys olisi mahdollista järjestää esimerkiksi sotilaskodissa tai tarvittaessa esimerkiksi ulkotiloissa varuskunta-alueen portin läheisyydessä äänestystä varten rajatulla alueella. Lisäksi vaalitoimikunnan jäsenille (ja mahdollisille vaalitarkkailijoille) voitaisiin järjestää varuskunnan puolelta saattaja tai saattajat, jolloin he eivät voisi itsenäisesti liikkua varuskunta-alueella. Oikeusministeriön tiedossa on, että esimerkiksi vankiloissa laitosäänestystä toimitettaessa vaalitoimikunnalle voidaan määrätä saattaja vankilan puolesta.

Tieto laitosäänestystä toimittavista vaalitoimikuntaan kuuluvista henkilöistä on mahdollista toimittaa etukäteen tiedoksi varuskunnalle esimerkiksi laitosäänestyksen ajankohtaa sovittaessa. Vastaavasti varuskunnalla olisi mahdollisuus saada tietoonsa ne henkilöt, jotka olisivat saaneet valtuutuksen toimia vaalitarkkailijoina. Vuoden 2021 kuntavaalien osalta oikeusministeriöllä ei toistaiseksi ole tiedossa ulkomaisia tai kotimaisia vaalitarkkailijoita, jotka olisivat suorittamassa

vaalitarkkailua kotimaan ennakoäänestyksessä. Toistaiseksi Democracy Volunteers –järjestö on ilmaissut kiinnostuksensa tarkkailla Suomen vuoden 2021 kuntavaaleja, mutta covid-19-pandemiasta johtuen tarkkailumissio olisi tarkoitus toteuttaa vain muutamissa ulkomaan yleisissä ennakoäänestyspaikoissa.

Taloudelliset vaikutukset

Laitosäänestyksen toimittamisesta Puolustusvoimien varusmieskoulutusta antavien joukko-osastojen varuskunnissa ja Rajavartiolaitoksen varusmieskoulutusta antavissa yksiköissä aiheutuisi oletettavasti taloudellisia vaikutuksia laitosäänestyksen järjestämisestä vastaaville kunnille. Ainakin osa kunnista joutuisi todennäköisesti nimeämään kunnan alueella sijaitsevassa Puolustusvoimien varuskunnassa tai Rajavartiolaitoksen yksikössä toimitettavaa laitosäänestystä varten uuden vaalitoimikunnan, mikäli aiemmin asetetut vaalitoimikunnat eivät pystyisi huolehtimaan myös tässä esityksessä tarkoitetuissa varuskunnissa ja yksiköissä toimitettavista laitosäänestyksistä. Ylimääräisistä kustannuksista ei aiheudu vaikutuksia valtion talousarvioon. Kuntien taloudellisia edellytyksiä hoitaa koronatilanteesta johtuvia ylimääräisiä vaalijärjestelyitä on jo aiemmin tuettu 1,3 miljoonan euron määrärahalta, joka valtioneuvoston arvion mukaan riittää kattamaan tästä muutoksesta aiheutuvat ylimääräiset kustannukset. Lisäksi kunnille esitetään suoritettavaksi yhteensä noin 4,9 miljoonan euron kertakorvaus johtuen ennakoäänestysajan pidentämisestä kahteen viikkoon (HE 33/2021 vp).

Vaikutukset viranomaistoimintaan

Esityksellä ei olisi vaikutuksia Puolustusvoimien tai Rajavartiolaitoksen lakisääteisiin tehtäviin. Esityksellä olisi vähäisiä vaikutuksia Puolustusvoimien ja Rajavartiolaitoksen työtehtävien määrään ja näiden toimitilojen käyttöön. Ehdotuksen mukaisen laitosäänestyksen toimittaminen voisi edellyttää vaalitoimikuntaan kuuluvien henkilöiden saattamista äänestyspaikalle ja sieltä pois sekä muuta vaalitoimikunnan ohjeistamista käytännön asioissa. Kulku alueelle, jossa annetaan Puolustusvoimien ja Rajavartiolaitoksen varusmieskoulutusta, vaatii asianmukaisen luvan. Kulkulupien hankkiminen vaalitoimikunnalle sekä Puolustusvoimien ja Rajavartiolaitoksen henkilöstön ohjeistaminen ennakoäänestyksen toimittamiseen liittyvistä käytännön järjestelyistä aiheuttaa myös joitakin lisätehtäviä Puolustusvoimille ja Rajavartiolaitokselle.

Esityksellä olisi jonkin verran vaikutuksia kuntien työtehtävien määrään. Esityksen mukaisen muutoksen johdosta on mahdollista, että niiden kuntien, joita kyseinen muutos koskisi, tulisi asettaa uusia vaalitoimikuntia laitosäänestysten toimittamiseksi. Lisäksi vaalitoimikuntiin kuuluvat henkilöt tulisi kouluttaa tehtäväänsä. Vaalilain 15 §:n mukaisesti vaalitoimikunnat asettaa kunnanhallitus hyvissä ajoin ennen vaaleja. Kunnanhallitus asettaa vaalitoimikunnan vaalilain säännösten mukaisesti. On mahdollista, että yksi ja sama vaalitoimikunta huolehtii kaikkien laitosäänestyksen piiriin kuuluvien laitosten äänestyksistä, mutta varsinkin suuremmissa kunnissa, joissa tällaisia laitoksia on lukumäärällisesti enemmän, on tarpeen asettaa useampia vaalitoimikuntia. Joissain kunnissa vaalitoimikuntien jäsenet toimivat samanaikaisesti myös kotiaäänestyksen vaalitoimitsijoina.

Vaalitoimikunnat ja kotiaäänestyksistä huolehtivat vaalitoimitsijat voivat äänestyksiä toimittaessaan kohdata sekä covid-19-taudille altistuneita henkilöitä että riskiryhmiin kuuluvia henkilöitä. Jotta äänestykset voidaan toimittaa mahdollisimman terveysturvallisella tavalla, vaalitoimikuntaan kuuluvilla vaalivirkailijoilla ja kotiaäänestyksestä huolehtivilla vaalitoimitsijoilla on oikeus saada rokote covid-19-taudilta suojautumiseksi vapaaehtoisista covid-19-rokotuksista annetun valtioneuvoston asetuksen 2 §:n muuttamisesta annetun valtioneuvoston asetuksen (308/2021) nojalla. Covid-19-taudilta suojaava rokote tulisi ottaa noin kolme viikkoa ennen äänestysten toteuttamista, jotta rokotteen suojavaikutus ehtisi syntyä. Koska laitosäänestykset voivat alkaa

jo ensimmäisenä ennakkoäänestyksen päivänä eli 26.5.2021, tarkoittaisi tämä käytännössä sitä, että vaalivirkailijat tulisi rokottaa toukokuun ensimmäisinä viikkoina rokotesuojan saamiseksi.

Kuntien vaalivirkailijoiden rekrytointi on ollut joissain kunnissa hankalaa covid-19-pandemian johdosta ja rokotusasetuksen muutoksen pyrkimyksenä on vaikuttaa myönteisesti kuntien mahdollisuuksiin rekrytoida riittävästi vaalivirkailijoita. On mahdollista, että kunnilla olisi haasteita rekrytoida lisää henkilöitä varuskuntien äänestyksestä huolehtiviin vaalitoimikuntiin, etenkin jos vaalivirkailijoiden rokottamista riittävässä ajoin ennen ennakkoäänestysajankohdan alkamista ei voitaisi aikataulusyistä johtuen turvata. Kiireisen aikataulun vuoksi mahdollisena riskinä on, että kunnanhallitukset eivät ehtisi nimittää vaalitoimikuntia, eikä laitosäänestystä ehdittäisi kaikissa kunnissa toteuttaa tässä esityksessä tarkoitetuissa paikoissa. Oikeusministeriö ei kuitenkaan pidä riskiä merkittävänä esimerkiksi kahden viikon ennakkoäänestysajasta johtuen.

4 Muut toteuttamisvaihtoehdot

4.1 Vaihtoehdot ja niiden vaikutukset

Hallituksen esityksen mukainen tavoite varusmiesten äänestysmahdollisuuksien turvaamisesta vuoden 2021 kuntavaaleissa voitaisiin vaihtoehtoisesti saavuttaa myös voimassaolevalla vaalilainsäädännöllä, vakiintuneilla käytännöillä varusmiesten äänestämismahdollisuuksien toteuttamiseksi sekä luvussa 3 kuvatuilla osin jo tehdyillä erityisjärjestelyillä vuoden 2021 kuntavaalien osalta. Esityksen mukaisella ehdotuksella arvioidaan kuitenkin mahdolliseksi varmistaa varusmiesten äänioikeuden käyttö paremmin kuin voimassaolevan lainsäädännön puitteissa.

4.2 Ulkomaiden lainsäädäntö ja muut ulkomailla käytetyt keinot

Varuskunnissa suoritettavasta laitosäänestykseen verrattavasta ennakkoäänestyksestä ei ole säädetty oheisessa vertailussa läpikäytävien maiden (Ruotsi, Norja, Tanska) vaalilainsäädännössä, mutta Norjassa viranomaisohjeistuksen mukaan myös sotilastukikohtaan voidaan järjestää äänestyspaikka.

Ruotsi

Ruotsin vaalilaki (Vallag 2005:837) ei sisällä erillisiä säännöksiä varuskunnista äänestyspaikkoina tai varusmiesten äänestysjärjestelyistä. Lain 3 luvun 5 §:ssä säädetään vaalilautakunnan mahdollisuudesta päättää, että äänestäminen voidaan järjestää myös sairaalassa, rangaistuslaitoksessa tai muussa vastaavassa laitoksessa.

Norja

Norjan vaalilaki (Lov om valg til Stortinget, fylkesting og kommunestyre, LOV-2002-06-28-57) ei sisällä säännöksiä varuskunnista mahdollisena ennakkoäänestyspaikkana. Vaalilain § 8-3 sisältää säännöksen ennakkoäänestyspaikoista. Mainitun pykälän mukaan ennakkoäänestys voidaan toimittaa muun muassa terveyden- ja sosiaalihuollon laitoksissa tai muussa sellaisessa paikassa, jonka vaalikomitea on määrännyt ennakkoäänestyspaikaksi. Norjan vaaliviranomaisen ylläpitämällä sivulla valg.no annetaan tarkempaa ohjeistusta vaalien toimittamisesta ja ennakkoäänestämisestä. Sivuston mukaan ennakkoäänestyspaikkana toimivana laitoksena voidaan pitää muun muassa sotilastukikohtaa.

Tanska

Tanskan paikallis- ja aluevaalilaki (Kommunal- og regionalvalgloven LBK nr 13 af 09/01/2020) ei sisällä säännöksiä äänestämistä varuskunnissa. Ennakoäänestys toimitetaan Tanskassa kirjeäänestyksenä. Lain 6 luvun 59 §:ssä säädetään kirjeäänestyksen lähtökohdasta, jonka mukaan kaikilla äänioikeutetuilla on mahdollisuus äänestää postitse missä tahansa maan kunnassa. Lain 6 luvun 60 §:ssä säädetään kirjeäänestysmahdollisuudesta muun muassa sairaaloissa, sosiaalilain tarkoittamissa hoito- ja turvakodeissa, julkisissa hoitokodeissa, muissa ikäänntyneiden asunnoissa sekä vankeinhoitolaitoksissa tai pidätyskeskuksissa. Lain 6 luvun 60 §:ssä säädetään mahdollisuudesta äänestää kirjeitse kotoa, jos äänestäjä ei sairauden tai liikkuvuuden puutteen vuoksi voi ilmestyä äänestyspaikalle, eikä tällä ole mahdollisuutta äänestää jossakin edellä mainitussa laitoksessa tai asuntomuodossa.

5 Kunnilta ja Kuntaliitolta saadut huomiot

Suppeasta aikataulusta johtuen valmistelun yhteydessä ei ole ollut mahdollista järjestää virallista lausuntokierrosta. 11 kuntaa (Hattula, Imatra, Inari, Kajaani, Kankaanpää, Kouvola, Lappeenranta, Pirkkala, Riihimäki, Rovaniemi ja Sodankylä) sekä Kuntaliitto ovat kuitenkin lähettäneet oikeusministeriölle sähköpostitse huomioitaan esityksen mukaisesta muutoksesta vuoden 2021 kuntavaaleissa huomioiden jättämiselle annettuun määräaikaan 19.4. mennessä.

Enemmistö huomioitaan lähettäneistä kunnista (esim. Inari, Kajaani, Kouvola, Pirkkala, Rovaniemi, Sodankylä) pitävät esityksen mukaista ehdotusta vuoden 2021 kuntavaalien osalta pääosin tarpeettomana, koska varusmiesten ja naisten vapaaehtoista asepalvelusta suorittavien äänioikeutettujen äänestysmahdollisuuksista on kuntien arvion mukaan jo huolehdittu riittävässä määrin järjestelyillä, jotka voimassa oleva lainsäädäntö mahdollistaa (esim. kuljetuksilla äänestyspaikalle tai sijoittamalla yleinen ennakoäänestyspaikka varuskunnan/Rajavartiolaitoksen yksikön läheisyyteen).

Osa kunnista (Imatra, Lappeenranta, Kajaani, Pirkkala) pitävät esityksen mukaista muutosta mahdollisena, mutta haastavana toteuttaa tiukasta aikataulusta johtuen (esim. kunnanhallituksen päätösaikataulujen huomiointi ja uusien vaalitoimikuntien asettaminen). Kunnista Hattula ja Kankaanpää kannattavat, että esityksessä ehdotettu muutos ei olisi kuntia velvoittava, vaan ainoastaan laitosäänestyksen toimittamisen mahdollistava. Rovaniemeltä saaduissa huomioissa puolestaan arvioidaan, että esityksen mukainen, mutta pysyväksi tarkoitettu muutos voisi lisätä nuorten äänestysaktiivisuutta, mistä syytä laitosisäänestyksen laajentaminen varuskuntiin olisi syytä valmistella normaalin lainsäädäntövalmistelun kautta pysyvänä muutoksena. Riihimäellä ei ollut huomiota esityksen mukaiseen muutosehdotukseen.

Kuntaliitto näkee perusteltuna, että laitosäänestys laajennettaisiin myös varuskuntiin. Toimenpide voisi Kuntaliiton mukaan nostaa äänestysaktiivisuutta palvelustaan suorittavien varusmiesten keskuudessa. Lisäksi menettely olisi Kuntaliiton mukaan perusteltua myös terveysturvallisuuden näkökulmasta vallitseva covid-19-tilanne huomioiden. Kuntaliitto huomauttaa, että aikaa laitosäänestyksen käytännön järjestelyille ennen kuntavaaleja 2021 on vähän. Mikäli lain muutos saatettaisiin voimaan pikaisesti, Kuntaliitto esittää, että laitosäänestyksen varuskunnissa toteuttavia kuntia tuetaan lisävustuksella. Lisävustus on sen mukaan perusteltu, koska järjestäville kunnille ei jää aikaa ennakoita tilannetta ja kunnat joutunevat tukeutumaan ylimääräisiä kustannuksia aiheuttaviin järjestelyihin.

6 Voimaantulo, toimeenpano ja seuranta

Laki ehdotetaan tulemaan voimaan mahdollisimman pian tai viimeistään 24.5.2021 ja se olisi voimassa 30.6.2021 saakka. Vuoden 2021 kuntavaalien ennakoäänestys toimitetaan 26.5.–8.6.2021. Hallitus pitää esityksen kiireellistä voimaantuloa tärkeänä, jotta kunnanhallituksen on mahdollista asettaa ehdotuksen johdosta mahdollisesti tarvittavat uudet vaalitoimikunnat ennen ennakoäänestyksen alkamista, jotta kyseiset vaalitoimikunnat ehditään tehtävänsä kouluttaa sekä sen vuoksi, että laitosäänestyksen käytännön toteutusta on mahdollista suunnitella ja järjestelyistä sopia ao. varuskunnan tai yksikön kanssa mahdollisimman hyvissä ajoin etukäteen.

Ehdotettu laki olisi voimassa väliaikaisesti covid-19-pandemian aikana toimitettavissa vuoden 2021 kuntavaaleissa. Toimeenpanon onnistumisessa kunnan vaaliviranomaisten ja puolustus-hallinnon yhteistyö on keskeisessä roolissa. Toimeenpanosta saatujen kokemusten perusteella on tarkoitus harkita laitosäänestyksen ulottamista varuskuntiin myös pysyvästi.

7 Suhde perustuslakiin ja säätämjärjestys

Esityksessä ehdotettava laitosäänestyksen laajentaminen helpottaisi niiden varusmiespalvelustaan tai naisten vapaaehtoista asepalvelusta suorittavien äänioikeutettujen äänestämistä, joilla olisi vaikeuksia päästä äänestämään varusmieskoulutuksen aikataulujen vuoksi. Ehdotus edistäisi siten kyseisten henkilöiden perustuslain 14 §:ssä tarkoitettujen vaali- ja osallistumisoikeuksien tosiasiallista toteutumista ja tässä suhteessa lisäisi heidän perustuslain 6 §:ssä tarkoitettua yhdenvertaisuuttaan muihin äänestäjiin nähden.

Nuorten äänestysaktiivisuus on vanhempia ikäluokkia keskimäärin vähäisempää ja nuorena omaksuttu tottumus äänestää lisää todennäköisyyttä äänestämiseen vanhempana. Näin ollen voi ajatella, että esitys vastaa osaltaan mm. perustuslakivaliokunnan mietinnöissä PeVM 3/2014 vp ja 9/2014 vp ja lausunnossa PeVL 46/2017 vp esiin tuotuun tarpeeseen äänestysaktiivisuuden nostamisesta ja osallistumiserojen kaventamisesta. Mahdollisuus äänestää Puolustusvoimien varusmieskoulutusta antavien joukko-osastojen varuskunnassa tai Rajavartiolaitoksen varusmieskoulutusta antavassa yksikössä palveluksen aikana voisi vaikuttaa varusmiesten äänestyskäyttäytymiseen ja siten epäsuorasti myös vaalien tulokseen.

Laitosäänestyksen laajentamista arvioitaessa perustuslain 6 §:ssä tarkoitettua yhdenvertaisuuden toteutumisen näkökulmasta voidaan todeta, että esitys ei kokonaisuutena arvioiden aseta äänioikeutettuja keskenään eriarvoiseen asemaan. Laitosäänestys on jo mahdollista muille vastavassa tilanteessa oleville, kuten vankilassa tai sairaalassa oleville äänioikeutetuille.

Esityksen käsittelyaikataulu on merkityksellinen myös perustuslain näkökulmasta. Esitys on valmisteltu kiireellisesti väliaikaisena covid-19-pandemiasta johtuen, eikä siitä ole järjestetty normaalimuotoista lausuntokierrosta valmisteluvaiheessa.

Kansainvälisissä ihmisoikeussopimuksissa ei määritellä tarkkaan, miten lähellä vaaleja vaalilakeja on mahdollista muuttaa. Venetsian toimikunta suosittelee (Venice Commission, Code of good practice in electoral matters), että merkittäviä muutoksia vaalilakeihin ei pitäisi tehdä lähempänä kuin vuotta ennen vaaleja. Perustuslakivaliokunnan lausunnosta PeVL 65/2018 vp voi päätellä, että vaalilainsäädännön voimaantulon ja vaalien väliin tulisi jäädä vähintään kuusi kuukautta aikaa. Toisaalta Venetsian toimikunnan toukokuussa 2020 demokratian, ihmisoikeuksien ja oikeusvaltioperiaatteen kunnioittamisesta covid-19-pandemian poikkeusolojen aikana anta-

HE 60/2021 vp

man erityisraportin mukaan vaalilain muutokset myös lyhyemmällä aikavälillä voivat poikkeusoloissa olla perusteltuja, jos ne ovat välttämättömiä tai edistävät vaalien oikeudenmukaisuutta. Kyseessä oleva muutos ei ole vaalilainsäädännön kokonaisuudessa merkittävä. Kevään 2021 kuntavaalien siirtoa käsittelevää hallituksen esitystä koskevassa mietinnössään 4/2021 vp perustuslakivaliokunta piti pandemiatilannetta riittävänä syynä vaaleihin vaikuttavan lainmuutoksen tekemiseen kiireellisellä aikataululla.

Edellä sanotusta johtuen esitys katsotaan voitavan käsitellä tavallisen lain säätämisyjärjestyksessä.

Ponsi

Edellä esitetyn perusteella annetaan eduskunnan hyväksyttäväksi seuraava lakiehdotus:

Laki

vaalilain 9 ja 46 §:n väliaikaisesta muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan väliaikaisesti vaalilain (714/1998) 9 §:n 1 momentti ja 46 §:n 2 momentti, sellaisina kuin ne ovat, 9 §:n 1 momentti laissa 563/2015 ja 46 §:n 2 momentti laissa 431/2010, seuraavasti:

9 §

Ennakkoäänestyspaikat ja vaalipäivän äänestyspaikat

Ennakkoäänestyspaikkoja ovat:

- 1) ne kotimaan yleiset ennakkoäänestyspaikat, joiden lukumäärästä ja sijainnista kunnanhallitus päättää ja joita on oltava, jollei erityisestä syystä muuta johdu, jokaisessa kunnassa vähintään yksi;
 - 2) valtioneuvoston asetuksella säädettävät Suomen edustustot ja niiden toimipaikat sekä valtioneuvoston asetuksella säädettävät kuntavaalien yleiset ennakkoäänestyspaikat Ahvenanmaan maakunnassa;
 - 3) sairaalat, ympärivuorokautista hoitoa antavat ja muut, kunnanhallituksen päätöksellä määrätyt sosiaalihuollon toimintayksiköt, rangaistuslaitokset sekä Puolustusvoimien varusmieskoulutusta antavien joukko-osastojen varuskunnat ja Rajavartiolaitoksen varusmieskoulutusta antavat yksiköt (*laitos*);
 - 4) suomalaiset laivat, jotka ovat ulkomailla, kun ennakkoäänestys toimitetaan.
-

46 §

Ennakkoäänestysoikeus

Äänioikeutettu, joka on hoidettavana sairaalassa, ympärivuorokautista hoitoa antavassa tai muussa kunnanhallituksen ennakkoäänestyspaikaksi määräämässä sosiaalihuollon toimintayksikössä taikka joka on otettu rangaistuslaitokseen tai joka suorittaa varusmiespalvelusta tai naisten vapaaehtoista asepalvelusta Puolustusvoimien varusmieskoulutusta antavien joukko-osas-

HE 60/2021 vp

tojen varuskunnassa tai Rajavartiolaitoksen varusmieskoulutusta antavassa yksikössä, saa äänestää ennakolta kyseisessä laitoksessa. Suomalaisen laivan henkilökuntaan kuuluva äänioikeutettu saa äänestää ennakolta laivassa sen ollessa ulkomailla.

Tämä laki tulee voimaan _ päivänä kuuta 20 ja on voimassa 30 päivään kesäkuuta 2021.

Helsingissä 22.4.2021

Pääministeri

Sanna Marin

Oikeusministeri Anna-Maja Henriksson

Laki

vaalilain 9 ja 46 §:n väliaikaisesta muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan väliaikaisesti vaalilain (714/1998) 9 §:n 1 momentti ja 46 §:n 2 momentti,
sellaisina kuin ne ovat, 9 §:n 1 momentti laissa 563/2015 ja 46 §:n 2 momentti laissa 431/2010,
seuraavasti:

Voimassa oleva laki

Ehdotus

9 §

9 §

*Ennakkoäänestyspaikat ja vaalipäivän ää-
nestyspaikat*

*Ennakkoäänestyspaikat ja vaalipäivän ää-
nestyspaikat*

Ennakkoäänestyspaikkoja ovat:

1) ne kotimaan yleiset ennakkoäänestyspaikat, joiden lukumäärästä ja sijainnista kunnanhallitus päättää ja joita on oltava, jollei erityisestä syystä muuta johdu, jokaisessa kunnassa vähintään yksi;

2) valtioneuvoston asetuksella säädettävät Suomen edustustot ja niiden toimipaikat sekä valtioneuvoston asetuksella säädettävät kuntavaalien yleiset ennakkoäänestyspaikat Ahvenanmaan maakunnassa;

3) sairaalat, ympärivuorokautista hoitoa antavat ja muut, kunnanhallituksen päätöksellä määrätyt sosiaalihuollon toimintayksiköt sekä rangaistuslaitokset (*laitos*);

4) suomalaiset laivat, jotka ovat ulkomailla, kun ennakkoäänestys toimitetaan.

Ennakkoäänestyspaikkoja ovat:

1) ne kotimaan yleiset ennakkoäänestyspaikat, joiden lukumäärästä ja sijainnista kunnanhallitus päättää ja joita on oltava, jollei erityisestä syystä muuta johdu, jokaisessa kunnassa vähintään yksi;

2) valtioneuvoston asetuksella säädettävät Suomen edustustot ja niiden toimipaikat sekä valtioneuvoston asetuksella säädettävät kuntavaalien yleiset ennakkoäänestyspaikat Ahvenanmaan maakunnassa;

3) sairaalat, ympärivuorokautista hoitoa antavat ja muut, kunnanhallituksen päätöksellä määrätyt sosiaalihuollon toimintayksiköt, rangaistuslaitokset sekä *Puolustusvoimien varusmieskoulutusta antavien joukko-osastojen varuskunnat ja Rajavartiolaitoksen varusmieskoulutusta antavat yksiköt (laitos)*;

4) suomalaiset laivat, jotka ovat ulkomailla, kun ennakkoäänestys toimitetaan.

Voimassa oleva laki

Ehdotus

46 §

46 §

Ennakkoäänestysoikeus

Ennakkoäänestysoikeus

Äänioikeutettu, joka on hoidettavana sairaalassa, ympärivuorokautista hoitoa antavassa tai muussa kunnanhallituksen ennakkoäänestyspaikaksi määräämässä sosiaalihuollon toimintayksikössä taikka joka on otettu rangaistuslaitokseen, saa äänestää ennakolta kyseisessä laitoksessa. Suomalaisen laivan henkilökuntaan kuuluva äänioikeutettu saa äänestää ennakolta laivassa sen ollessa ulkomailla.

Äänioikeutettu, joka on hoidettavana sairaalassa, ympärivuorokautista hoitoa antavassa tai muussa kunnanhallituksen ennakkoäänestyspaikaksi määräämässä sosiaalihuollon toimintayksikössä taikka joka on otettu rangaistuslaitokseen tai joka suorittaa varusmiespalvelusta tai naisten vapaaehtoista asepalvelusta Puolustusvoimien varusmieskoulutusta antavien joukko-osastojen varuskunnassa tai Rajavartiolaitoksen varusmieskoulutusta antavassa yksikössä, saa äänestää ennakolta kyseisessä laitoksessa. Suomalaisen laivan henkilökuntaan kuuluva äänioikeutettu saa äänestää ennakolta laivassa sen ollessa ulkomailla.

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 20
